

Медійна та інформаційна грамотність

План:

1. Медіаосвіта, медіаграмотність та інформаційна грамотність
2. Російська пропаганда.
 - 2.1. Евфемізми як зброя в руках пропаганди.
 - 2.2. Російська пропаганда у відомих мультиках.
 - 2.3. Медіаграмотність під час війни
3. Достовірність інформації
 - 3.1. Як розпізнати та зупинити фейкові новини.
 - 3.2. Дезінформація
4. Вікіпедія. Чи можна їй довіряти?
5. Збирач ваших даних в мережі
6. Бот і троль в соцмережах
7. Вакцина від фейків
8. Як розвинути критичне мислення
9. Захист дітей в Інтернеті

«Медіа необхідно вивчати не тільки, щоб дати школярам або студентам ті чи інші знання, але й тому, що медіа сьогодні — це наше оточуюче середовище, і було б нерозумним ігнорувати те, що нас оточує»

Кріс Ворсноп, канадський медіапедагог

Медіаосвіта, медіа- та інформаційна грамотність

Медіаосвіта - навчання теорії та практичним умінням для опанування сучасних мас-медіа; специфічна, автономна галузь знань у педагогічній теорії та практиці.

Медіаграмотність – сукупність знань, навичок та умінь, що дозволяють людям аналізувати медіаповідомлення, щоб бачити там пропаганду, цензуру, однобокість, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують, причини таких дій, а також розуміти структурні елементи, які впливають на інформацію (власник медіа, модель фінансування, політичні уподобання тощо).

Інформаційна грамотність є основою навчання впродовж усього життя.

Принципи медійно-інформаційної грамотності від ЮНЕСКО:

Принцип 1.

Інформація, комунікація, бібліотеки, медіа, технології, інтернет мають використовуватися суспільством критично. Вони рівні за статусом, і жодне з цих джерел не варто вважати більш значущим, ніж інші.

Принцип 2.

Кожен громадянин є творцем інформації/знань. Кожен має право на доступ до інформації/знань та право на самовираження. Медійна та інформаційна грамотність має бути для всіх - і для чоловіків, і для жінок, - і тісно пов'язана з правами людини.

Принцип 3.

Інформація, знання та повідомлення не завжди є нейтральними, незалежними чи неупередженими.

Принципи медійно-інформаційної грамотності від ЮНЕСКО:

Принцип 4.

Кожен громадянин хоче отримувати і розуміти нову інформацію, знання і повідомлення та мати можливість на спілкування з іншими, навіть якщо він не висловлює це прагнення. Їх права на це ніколи не мають порушуватися.

Принцип 5.

Медійна та інформаційна грамотність не набувається одномоментно. Це постійний та динамічний досвід і процес. Його можна вважати завершеним, якщо він включає в себе знання, вміння та установки щодо використання, створення та передачі інформації, щодо медіа та технологічного контенту.

Групи компетентностей з медіаграмотності

- розуміння медіа,
- використання медіа,
- комунікація за допомогою медіазасобів
- вміння досягати власних цілей, застосовуючи медіа

Російська пропаганда

Пропаганда — систематично керована діяльність, що зазвичай складається з різних маніпулятивних інструментів, наративів і має на меті змінити думку суспільства та окремої людини у вигідних комусь напрямках.

Паливо для пропаганди – емоції людей, які її споживають. Саме на емоційній хвилі люди поширюють інформацію у соцмережах.

Якщо ви відчуваєте гнів, надмірну радість, почуття самотності або страх після прочитання новини, то варто відкласти її, подумати 5 хвилин, заспокоїтися, потім перечитати новину ще раз. Імовірно, цього разу ви побачите інший контекст.

Пропаганда — примітивне, хоч і багаторівневе поняття. Саме тому вона захоплює маси.

Читаючи новини, звертайте увагу на **ознаки маніпуляції:**

- відсутність першоджерела інформації,
- зайва емоційність лексики,
- повторення однієї тези (суб'єктивної думки)
- відео/фото/текст поганої якості
- неактуальна дата.

Якщо у матеріалі присутня хоч одна з цих ознак, в інформації вже варто сумніватися.

5 інструментів пропаганди:

1. Звернення до емоцій

Завдання маніпуляторів — викликати у аудиторії сильні емоції: страх, гнів, радість, надію. Задля цього використовується корекція світла та кольорів (темні кольори слугують для негативних емоцій, а світлі — для позитивних), образи або фрази на кшталт «Вірю президенту!», а також драматична музика у поєднанні з рухомими зображеннями.

2. Атака опонента, створення «ми» та «вони»

Більш означеним емоційним інструментом пропаганди є створення візуальних або словесних карикатур та наклепів на конкретну групу або людину, що уособлює велику групу, часто інший народ.

3. Звернення до конкретної аудиторії

Цей інструмент часто використовується для посилення ефекту створеного «ми». У «ми» має бути уособлення: поет, політик, актор. Він апелює до вподобань, цінностей, понять естетичності, а також до образу, якою хоче бути конкретна спільнота.

5 інструментів пропаганди:

4. Спрощення та перекручування

Коли загальний пропагандистський наратив сформовано, то його залишається спростити і навести додаткові «докази», перекрутивши справжні факти. Спрощення є привабливим, адже легко пояснює складні речі та проблеми широким групам людей. Перекручування є корисним для додаткової аргументації.

5. Повторення повідомлення

Для того, щоб людина повірила у брехню, вона має почути її з трьох різних джерел. Про таку особливість зазначають соціальні психологи. Пропаганда користується цим дуже активно, поширюючи створений та спрощений пропагандистський наратив за допомогою соцмереж. Часто таким поширенням займаються навіть не справжні люди, а боти. Таким чином, через поширення на Фейсбук, Твітер, Телеграм наратив остаточно стає «народним» і змінює сприйняття суспільством конкретних речей.

Евфемізми як зброя в руках пропаганди

Евфемізми — слова або вирази, якими у мові змінюють небажану та неприйнятну лексику. Наприклад, люди використовують фразу "припудрити носика" замість відвідати вбиральню тощо.

Вони набули широкого використання в пропагандистській сфері. У такому вигляді вони можуть нанести шкоду споживачу інформації. Показово, що останнім часом російські медіа особливо активно практикують вживання таких “пом’якшених виразів”.

Евфемізми є ще **одним прикладом** того, як звичайна мовна одиниця може стати зброєю в руках пропагандиста. Нині дуже легко потрапити в тенета спотвореної реальності, тому не забувайте тримати своє критичне мислення насторожі.

Російська пропаганда у відомих мультиках «Три Богатирі»

Богатирі, які родом із Київської Русі - там «росіяни», «Русь – Русская», князь Київський = цар-батюшка, «Київська Русь разом зі всіма князями — належить Москві». Часто у мультфільмі вживається вираз «За Русь-Матушку».

Князь в мультфільмі — образ сучасної російської влади. Князь «Владімір», за сценарієм, є єдиним джерелом влади в країні Ніхто йому не перечить.

Важливими є російські деталі у мультфільмі: матрьошки, самовари та сушки.

А все, що не російське, інакше (європейське) — є символом зла. У мультфільмі це зло уособлює Баба Яга, яка мріє про європейські модні вбрання та спосіб життя. А також Коливан, який узурпує владу і наводить в Русі «європейські порядки».

Російська пропаганда у відомих мультиках «Маша і Ведмідь»

В одному з епізодів дівчинка охороняє морквяну грядку від «загарбників». При цьому вона одягнена в кашкет радянського прикордонника.

Російська пропаганда у відомих мультиках

«Казка про Ваню та Миколу»

росія цей мультфільм створила після повномасштабного вторгнення в Україну. У ньому російські пропагандисти спробували обґрунтувати дітям, чому рф напала на Україну.

Героями відео є нібито друзі Іван та Коля, які посварились. Все тому, що Коля перевівся в інший клас в школі та попросив називати його Миколою. Пізніше він почав бити колишніх однокласників, хоч Ваня просив цього не робити.

Потім у Вані урвався терпець — і він вирішив відібрати палицю, якою Микола бив дітей. Але на допомогу Миколі прийшли друзі, які повірили Миколі, бо він «голосно кричав, що його б'ють».

В цьому мультфільмі росія прямим текстом намагається пояснити дітям свою агресію.

Медіаграмотність під час війни

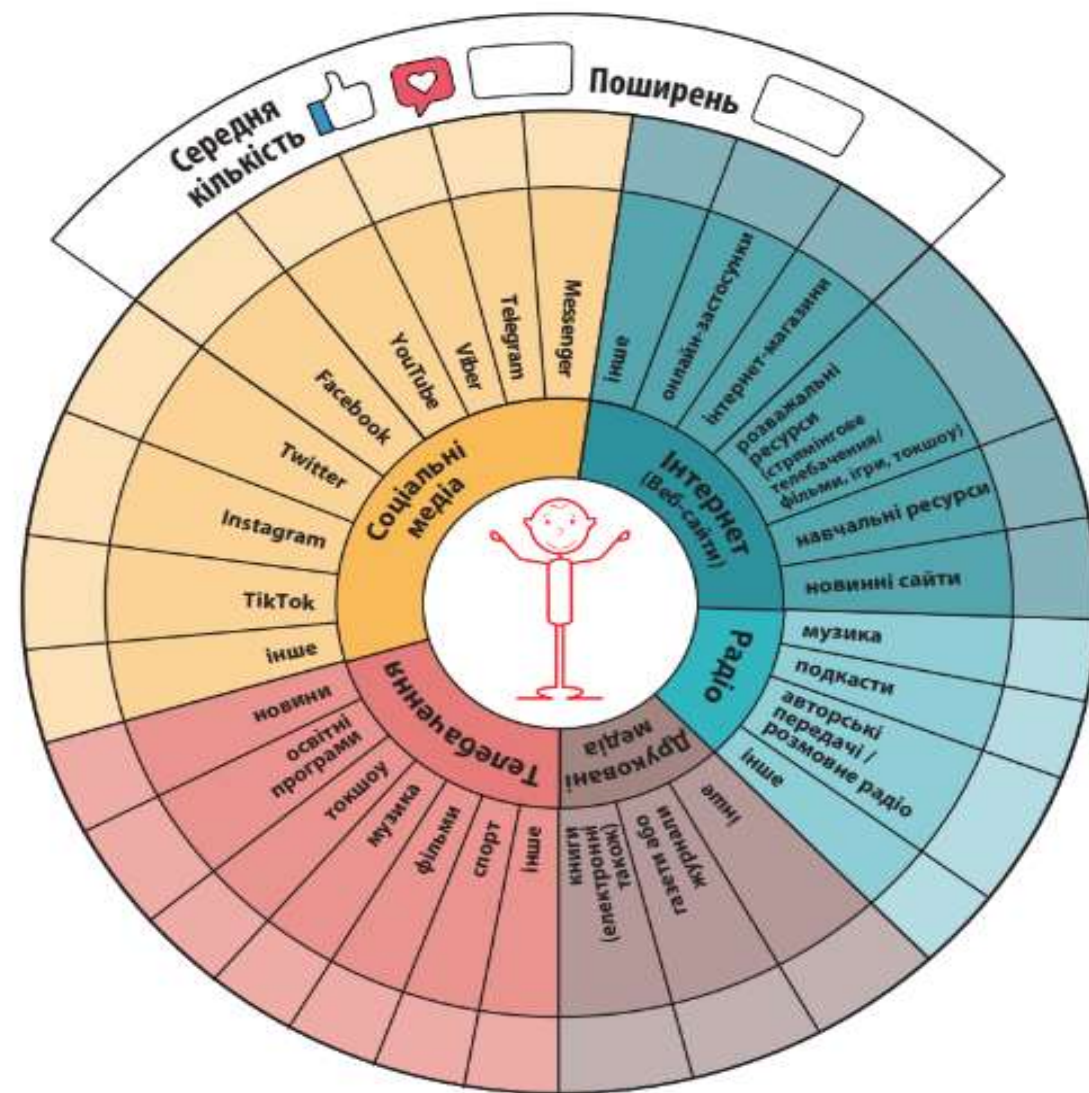
Важливими є такі вміння як перевірка інформації, виявлення маніпуляцій, розпізнавання дезінформації й пропаганди. Адже це все держава-агресорка використовує в гібридній війні проти України. Крім того, зараз ми перебуваємо в надзвичайно інтенсивному новинному потоці, який підсилює стрес і тривожність, викликані російською агресією. Щоби зменшити шкідливі інформаційні впливи, цьому інформаційному потоку важливо вміти давати собі раду й аналізувати, яку інформацію, звідки і як ми споживаємо.

З початком повномасштабного російського вторгнення в Україну інформаційний простір та наші медіазвички змінилися. Зараз постає багато викликів, у тому числі — навчитися працювати з інформацією, яку ми отримуємо з різних джерел. Перед тим, як спробувати розібратися в цьому, погляньмо на наш типовий інформаційний день.

Вправа «Моє медіаполе»

Спробуймо вирахувати середню кількість часу, яку ви витрачаєте на споживання різних медіа. Уявіть свій типовий день і спробуйте визначити медіа, якими ви користуєтеся, саме в них вас цікавить і скільки часу на них витрачаєте. Важливо враховувати так зване фонове споживання медіа, коли, наприклад, ви одночасно слухаєте музику і гортаєте стрічку в соціальних мережах. У цьому випадку, будь ласка, фіксуйте витрачений час і на музику, і на соціальні мережі одночасно.

Достовірність інформації

Достовірність — критерій, за яким можна оцінити, чи можна довіряти певній інформації.

9 запитань, які допоможуть оцінити достовірність джерел інформації:

1. Хто є джерелом цієї інформації? аудиторія повинна розуміти, хто або що саме є джерелом певної новини. Перш ніж чомусь довіряти, ми маємо зрозуміти, хто першим поширив цю інформацію.

2. Що це джерело може знати? чи має ця людина відповідну освіту? Чи, можливо, займає посаду, яка передбачає знання у цій сфері?

4. Де джерело отримало цю інформацію? варто звернути увагу, чи джерело дізналось цю новину з перших рук, чи хтось йому переказав.

5. Навіщо використовувати це джерело? чи дасть ця інформація якісь нові та важливі знання аудиторії?

3. Коли джерело отримало цю інформацію? Це важливо, щоб знати, наскільки інформація актуальна. Якщо джерело дізналось цю інформацію давно, варто перевірити, чи не змінилась ситуація з того часу.

9 запитань, які допоможуть оцінити достовірність джерел інформації:

6. Наскільки прозорою є інформація, що її надає джерело? перевірте, чи є факти, які підтверджують цю інформацію. Чи достатньо аргументів, чи може, це просто вигадка?

7. Як джерело дізналося цю інформацію? чи можливо підтвердити інформацію від джерела за допомогою перевірки офіційних документів чи інших джерел?

8. Яку репутацію має джерело? Це важливо, щоб знати, наскільки інформація актуальна. Якщо джерело дізналось цю інформацію давно, варто перевірити, чи не змінилась ситуація з того часу.

9. Чим керується джерело, надаючи інформацію? які мотиви джерела надати цю інформацію? Що це джерело може отримати чи втратити? Можливо, ця інформація допоможе людині покращити свою репутацію, погіршити чийось репутацію, зробити когось винним чи навпаки?

Як розпізнати та зупинити фейкові новини

Фейк — це фальшива, часто сенсаційна інформація, розповсюджена під виглядом новин. Несправжня новина (а не неправдива).

Існує декілька простих правил як розпізнати фейк:

Звертайте увагу на джерело
у новій закладці дослідіть сайт
з новиною, його місію,
контактні дані.

Читайте весь матеріал
заголовки бувають
обурливими, щоби
привернути увагу; читайте
всю історію

Перевірте, хто автор
перевірте, чи можна
довіряти цьому автору, чи
реальна це особа.

Перевірте дату публікації
стара новина може бути
видана за нову.

Джерела підтверджені?
перевірте посилання, чи
містять вони цю інформацію.

Перевірте дату публікації
стара новина може бути
видана за нову.

Може це жарт? якщо
сумніваєтесь, це новина чи
сатиричний твір, то перевірте
сайт та автора.

Зважайте на свої
перестороги ваші
переконання
впливають на
сприйняття новини?

Порадьтеся з
експертами
зверніться до
бібліотеки чи до сайту
з перевірки фактів.

Перш ніж поширити якусь новину:

1. Придивіться уважніше до джерела остерігайтесь новин, розміщених на сайтах з підозрілими доменними іменами, які закінчуються, наприклад, на «lo» (як Newslo).

2. Перевіряйте URL сайти фейкових новин намагаються створювати посилання, що візуально максимально виглядають як справжні, наприклад, закінчуються на «.com.co»

3. Придивіться до візуального ряду дуже часто сайти з неправдоподібними новинами зловживають написанням усіх слів великими літерами та мають непрофесійний дизайн.

4. Дізнайтесь протилежну думку якщо новина вас дуже розлючує, пошукайте краще – перевірте цю інформацію на кількох сайтах, почитайте інші джерела.

Дезінформація

Дезінформація — навмисно спотворена і маніпулятивна інформація, поширення якої є вигідним для когось і може нашкодити.

Поради НАТО: **як виявляти дезінформацію та зупинити її поширення**

1. Перевірте джерело Спершу подивіться на джерело інформації — хто її опублікував та поширив? Не варто довіряти сайтам, на яких чітко не вказана редакційна відповідальність. Якщо це соцмережі — звертайте увагу на назву та наповнення профілю. Якщо назва містить багато випадкових літер і цифр поспіль, а наповнення сторінки майже немає, ймовірно, що це бот.

2. Перевірте тон часто дезінформація покликана викликати емоції. Страх або гнів аудиторії грають на руку тим, хто поширює дезінформацію.

3. Перевірте історію справжні новини зазвичай висвітлюються більш ніж одним джерелом. Якщо головні ЗМІ не інформують про цю новину, є велика ймовірність, що її не можна підтвердити.

4. Перевірте зображення чи дійсно це не фейк? Такі платформи, як Google, TinEye та Bing дозволяють здійснити зворотній пошук зображень, щоб побачити, де ще зображення було опубліковане в Інтернеті, а також знайти подібні фото.

5. Перевірте свої упередження дослідження показують, що люди набагато рідше виявляють дезінформацію, якщо вона відповідає їхнім власним переконанням чи уподобанням. Подумайте, чи ділитесь ви вмістом повідомлення, бо знаєте, що це дійсно правда, чи просто тому, що з ним погоджуєтеся.

Вікіпедія. Чи можна їй довіряти?

Вікіпедія - відкрита багатомовна вікі-енциклопедія, створена 15 січня 2001 року як англomовний проект для створення онлайн-енциклопедії, де будь-який користувач може редагувати існуючі статті і додавати власні.

ВІКІПЕДІЯ
Вільна енциклопедія

Вікіпедія є п'ятим за популярністю сайтом у світі. Станом на 15 січня 2022 року вона містить понад 58 млн статей. Цю платформу щодня відвідують понад 50 мільйонів унікальних користувачів.

Однак репутація у Вікіпедії доволі неоднозначна. Це пов'язано з **головним механізмом енциклопедії** — будь-хто може редагувати її статті. Тому достовірність та доцільність інформації постійно піддається сумніву.

Застерігаємо: кожна країна має свій розділ Вікіпедії, тому достовірність інформації на сайтах автократичних держав постійно піддається сумніву.

Збирач ваших даних в мережі

Більшість користувачів мережі залишають про себе купу даних, навіть не підозрюючи цього. Інтернет пильно фіксує всі факти про своїх користувачів для подальшого використання.

Cookie files. Помітили, як при відкритті нового сайту на екрані з'являється запит на дозвіл використання, так званих, cookie?

Cookie файли — це текстові фрагменти, які дозволяють вебсайту запам'ятовувати інформацію про вашу взаємодію зі сторінкою.

Cookie файли **використовуються** здебільшого з метою підбору актуальної реклами для користувачів.

Збирач ваших даних в мережі

Дозволи додатків на смартфоні. При завантаженні онлайн-додатки завжди запитують дозвіл на збір певної інформації. Найчастіше це потрібно для оптимального функціонування додатку, проте фільтрувати такі дозволи необхідно.

Збирач ваших даних в мережі

Прослуховування. Ви можете не використовувати жодні онлайн-ресурси для пошуку певного товару, але він все одно з'являється у стрічці новин. Скоріше за все, ви просто обговорювали покупку поруч з телефоном. Річ у тім, що прослуховувати розмови користувачів може будь-який додаток, що має дозвіл на використання мікрофону.

Цікаво, що в медіасвіті вже з'явився новий термін, який характеризує відстежування життя людей в режимі онлайн.

“Колоніалізм даних” — це явище, коли люди виробляють інформацію, а корпорації з доступом до цих даних отримують прибуток.

Бот і троль в соцмережах

Бот та троль — це два різні персонажі. Імовірно, ви натрапляли на обидва.

Бот — це автоматизовані програми, які залишають одні й ті ж самі коментарі під різними дописами, часто з прикріпленими посиланнями.

Троль — це справжній чи фейковий акаунт, який веде реальна людина, а не програма. Тролі, на відміну від ботів, ведуть дискусії, аргументують, намагаються переконати та змусити людину думати так, як їм потрібно.

Вакцина від фейків

Деякі західні академіки просувають теорію про так звану «**вакцинацію**» від поширення фейкових новин.

В такому випадку потрібно діяти на випередження. Професіонали в цій галузі називають такий підхід «**pre-bunking**». Замість того, щоб чекати, поки неправдива інформація пошириться, а потім ретельно перевіряти факти й розвінчувати її, варто завдати превентивний удар.

Якщо ми наперед розвиваємо свої навички з медіаграмотності й усвідомлюємо, що з певними темами можуть відбуватися маніпуляції – ми «**щеплені**». Утім, щеплення не гарантує, що ви стовідсотково не захворієте, а радше створює антитіла. Для вироблення колективного імунітету від дезінформації потрібно багато часу і зусиль.

«Якщо ви спробуєте спростувати дезінформацію, вона прилипне до людей. Як тільки вона інтегрується в довготривалу пам'ять, виправити це дуже важко»

Сандер ван дер Лінден

Як розвинути критичне мислення

Практикуйте активне слухання уважно слухайте те, що вам говорять інші, і намагайтеся скласти чітку картину їхньої точки зору.

Співпереживання - справді корисна навичка, оскільки, поставивши себе на місце іншої людини, ви можете зрозуміти, чого вона хоче. Спробуйте **слухати, не засуджуючи** – пам'ятайте, що критичне мислення означає бути відкритим.

Завжди уважно перевіряйте нову інформацію Поставте собі питання, чи актуальна та повна ця інформація і чи достатньо доказів її достовірності. Обов'язково перевірте, коли була опублікована інформація. Можливо, вона вже застаріла?

Враховуйте більше, ніж одну точку зору навіть дуже освічені люди, які висувають обґрунтовані аргументи, мають особисті думки та упередження. Копайте глибше. Також ставте під сумнів і власні упередження. Виходьте зі своєї бульбашки.

Перевірте джерело чи надійне воно? Яка мотивація цього джерела надати цю інформацію? - читайте лише перевірені джерела і намагайтеся уникати анонімних. Не робіть репости дописів з соцмереж, поки на 100 відсотків не впевнені в достовірності написаного.

Як розвинути критичне мислення

Не бійтесь ставити багато відкритих запитань цікавість є ключовою рисою людей, які мислять критично. Тому завжди цікавтесь «хто», «що» і «чому».

Формуйте власні думки критичне мислення означає незалежне мислення. Отже, оцінивши всю інформацію, зробіть власні висновки щодо неї.

Навчіться розпізнавати фейкові новини для цього звертайте увагу на емоційне забарвлення новини, на джерела наведених фактів, цифр, зображень і цитат. У достовірній новині буде чітко вказано її джерело.

Навчіться виявляти упереджену інформацію вона спрямована насамперед на ваші емоції, а не на логіку, та представляє обмежений погляд на тему. Тож прочитайте більше про новину, щоб скласти повну картину.

Захист дітей в інтернеті

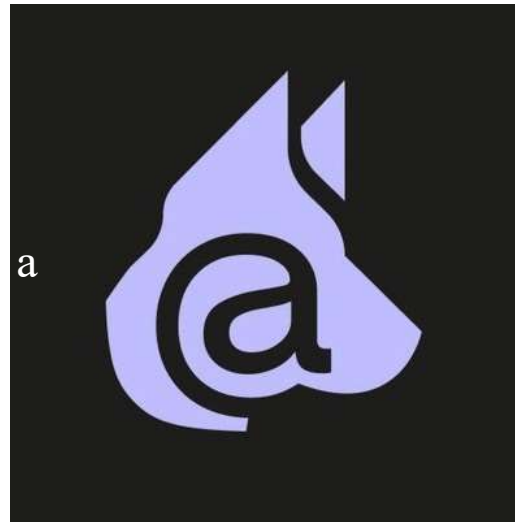
Команда Мінцифри розробила додаткові інструменти захисту дітей в інтернеті
Це проєкт «Кіберпес», який складається з чатботу та однойменної сторінки в соцмережі ТікТок

Чатбот «Кіберпес» працює у Telegram та Viber.

Тут можна дізнатися про те, що таке кібербулінг, як діяти у випадках кібербулінгу, як самостійно видалити образливі матеріали з соціальних мереж, також куди звертатись за допомогою у разі необхідності. Цей інструмент може стати в пригоді дітям, батькам та вчителям.

https://t.me/kiberpes_bot

<https://chats.viber.com/kiberpes/>

Сторінка «Кіберпес» у соцмережі ТікТок

Це майданчик для проактивних користувачів інтернеті, об'єднаних у русі за безпечний та людяний онлайн. Тут проходять різні інформаційні заходи та публікуються корисні матеріали, зокрема про нетикет (онлайн етикет), безпечне користування гаджетами, тощо.

<https://www.tiktok.com/@kiberpes>

Онлайн-гра

«Пригоди Літератуса»

<https://media.am/literatus/#uk>

Джерела:

1. <https://filter.mkip.gov.ua/>
2. <https://medialiteracy.org.ua/informatsijna-ta-medijna-gramotnist-golovna-kompetentsiya-suchasnoyi-lyudyny/>
3. SOURCE | GUIDES.LIBRARY.HARVARD.EDU
4. Інфомедійна грамотність онлайн: посібник для тренера / за заг. ред. Тараненко О. / Розроблено в рамках проєкту «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність». Київ : IREX, 2021. 400 с.
5. Медійно-інформаційна грамотність [Текст] : вебпоказчик / укладач: Антоненко Л.М. – Краматорськ, 2019. - 12с.
6. Онлайн-гра «Пригоди Літератуса» <https://media.am/literatus/#uk>